

פרדוקס בשבת

מדוע דווקא בשנים שבהן הציבור הדתי מתחזק, השבת הציבורית נתמסרת? לאנשי פרום חותם יש תשובה מפתיעה ■ היוזמה החדשה באוצר לגבות מהם מס כמו כל שאר האזרחים מעוררת התנגדות בקיבוצים

נחות השוק מנעו. חנות של רשת AM:PM

אחד הפרדוקסים המלווים את חיינו כבר עשירי שנים הוא פרדוקס השבת. דווקא בשנים שבהן הציבור הדתי גדול יותר וכוחו הפוליטי חזק יותר, השבת נרמסת בראש כל חצות וכמעט שאין פוצה פה ומצפץ. נתונים שאליהם המכון הישראלי לדמוקרטיה ופורסמו בשנת 2010, מלמדים שכ-20 אחוזים מהשכירים במשק עובדים בשבת, ו-27 אחוזים מכלל שטחי המסחר בישראל פועלים בשבת. אלו סאמור נתוני 2010, ומי שעיניו בראי שוב מבין בוודאי שהנתונים לא הפכו מאז לנמוכים יותר. בחשבון השנתי, לקוחות השבת משאירים על הדלפקים כמה מיליארדים של שקלים חדשים רק מקניות ורכישות ביום הקודש.

למה זה קורה? בפרום חותם סבורים, והם לא לבד בהערכה הזאת, שמה שמניע את השחיקה בני עמדה של השבת הם כוחות השוק. למעשה, התהליך הכלכלי המשמעותי ביותר שהתרחש בעשורים האחרונים במקביל להתחזקות הציבור הדתי הוא ליברליזציה של הכלכלה, וממילא עליית כוחו של השוק החופשי. כוחות השוק הם אלו שהופכים את יום השבת ליום עבודה, לא המערכת הפוליטית. אם הולכים עם התובנה הזאת, המסקנה פשוטה: אין טעם להמשיך למוקד את כל מאמצי חיוק מעמד השבת במישור הפוליטי. הדרך שבה צריך לעכלת היא באמצעות מנגנוני השוק. בחותם ניסו את החזון כך: "להשפיע על שמירת השבת במרחב הציבורי על ידי שינוי הגישה של החברות המובילות הנסחרות בבורסה, שיתחשבו בכדאיות התדמיתית והכלכלית בשמירת השבת בישראל".

הבטן הרכה של החברות הגדולות במשק, החברות הבורסאיות, היא נושא גיוס הכספים וערך המנייה, ולכן תוכנית הפעולה שגיבשו בחותם מכוננת בעיקר למקום הזה. כיום קיימים עשרות מסלולי "שכר" בקרנות נאמנות, השתלמות, פנסיה וקופות גמל. אולם סקירה שערך מוכן כ"ח" לכלכלה על פי התורה, החבר בפורום חותם, מעלה שהמסלולים הקיימים כיום פועלים בעיקר לשם מורל על החוסך מפני בעיות של רמייה ללא היתר עסקא וכדומה. התחום של שמירת שבת בא לידי ביטוי בעיקר בנציאת "כלים הלכתיים" שיתפרו את בעייתו של החוסך. אין כיום בנמצא מסלולים שמי תחשבים באופן משמעותי במידת שמירת השבת של החברות שהן יעד ההשקעה של הגופים המורכבים המפוקחים.

במכון ובפורום נאמנים שבאמצעות הגברת המודעות להשיבות שמירת השבת בהשקעות ובחיסכון בקרב המשקיעים הדתיים ניתן יהיה לעשות שינוי. לדעתם, יצירת תודעה בקרב חברות השקעות על מנת שאלו יבנו ויפעילו מסלולי השקעה שזמור שבת אטרקטיביים היא מטרה אפשרית. המחשבה היא פשוטה: חברות שיקבשו להיות יעד

ההשקעותיו של המשקיע הדתי יעדיפו לשמור שבת. עם זאת, במכון ובפורום מודעים גם לבעיות שבמסלולי ההשקעה הכשרים הקיימים. למרבה הצער, כיום המענה במסלולים המפוקחים עדיין אינו אטרקטיבי במידה וזה למענה במסלולים הרגילים. להערכתם, העלאת המודעות לנושא זה בציבור, שתגדיל את הביקוש להשקעה במסלולים הללו, תיתן את המענה גם לבעיה זו.

משבר חדש בקיבוצים

הקיבוצים מודאגים מאוד. משרד האוצר מבקש לעשות שינוי מהחלט בצורה שבה מס הכנסה והביטוח הלאומי מתייחסים לחברי הקיבוצים המתחדשים, והשינוי עלול לפגוע בהם בצורה קשה. כדי להבין את הבעיה, צריך לחזור שלושים ומשהו שנה אחורה, למשבר הגדול שעברו הקיבוצים בישראל. עד אז היו הקיבוצים יחידה כלכלית אחת שבה הכנסות הקיבוץ כולו נכנסו לקופה אחת שטיפקה את כל צורכי החברים. לחברי הקיבוץ לא היה כל רכוש פרטי, וכל הנכסים היו שייכים לקיבוץ. ההסדר הזה התחיל להתמוטט מסיבות שונות בראשית שנות השמונים, ולמעשה לא התאושש מאז. בעקבות משבר החובות ומשבר דמוגרפי מקביל שעברו הקיבוצים, נוצר בתנועה הקיבוצית מודל חדש, המכונה "הקיבוץ המתחדש".

על פי המודל, חברי הקיבוץ אמנם נשארים חברים בקופה שמכונה "קיבוץ", אך חלקם בה: נכסותיו של הקיבוץ נקבע לפי תרומתם לקופת הקיבוץ. חבר שמכניס לקיבוץ הרבה, יקבל הרבה; חבר שמכניס מעט, יקבל מעט. השירותים נותן בעבר הקיבוץ לחבריו (חדר אוכל, מכבסה וכו') (מה בוטלו, והקיבוץ מעסיק את חבריו רק בענפים

יצרניים. גם החברים שמתוסקם על ידי הקיבוץ וגם אלו שעובדים מחוצה לו, מכניסים את שרם לקופת הקיבוץ. אולם בניגוד לעבר שבו כל אחד קיבל לפי צרכיו, כיום מקבל כל אחד את מרבית שכרו בחודש, בניכוי "מס" שגובה הקיבוץ לצורך הבחנת רמת חיים סבירה לכל חבריו, וכתובת גם כאלו שאינם מסוגלים כבר לעבוד.

עד היום מוסד כל הקיבוצים, הן השיתופיים (הפועלים עד היום במודל דומה למודל הקלאסי) והן המתחדשים, כיחידה אחת. כעת מבקש משרד האוצר ליצור שינוי ולמסות את חברי הקיבוצים המתחדשים במיסוי אישי, כמו כל אורח במדינה. באוצר מעוניינים גם שחברי הקיבוצים ישלמו ביטוח לאומי ככל אורח. המשמעות היא שחברי הקיבוצים, במיוחד המבוססים יותר ביניהם, ישלמו יותר מס מזה שהם משלמים היום. בקיבוצים מתנגדים לשינוי, ובעיקר מתנגדים לחקיקתו כחלק מחוק ההסדרים. בקיבוצים מס' בירים כי השתפות בין כל חברי הקיבוץ, גם בקיבוץ המתחדש, אינה רק עניין הצהרתי אלא עניין מחייב. גם חוקית. מי שדואג לחוליות החלשות בקיבוץ הם חברי הקיבוץ ולא המדינה. כך למשל, חבר קיבוץ אינו זכאי להבטחת הכנסה לקשישים. השותפות הזאת היא גם הסיבה שבעטייה גם היום אנשים לא נוהרים בהמוניהם להפוך לחברי קיבוץ, גם בקיבוצים מתחדשים. בתנועה הקיבוצית מד' גישים כי הם אינם מתנגדים באופן קטגורי לכל שינוי. לדבריהם, אפשר לעשות שינוי אבל הוא צריך להיות מלווה בשינוי משפטי של כלל מערכת היחסים שבין הקיבוץ לבין חבריו בקיבוץ המתחדש. לצורך כך נדרש מהלך כולל ואי אפשר להפ' ריד רק את היתם המיסוי ולתוקק אותו בחקיקת בוק דרך חוק ההסדרים.

פרשנות

איתן אחיטוב

קרנות הפנסיה החדשות – כדאי?

בשבוע שעבר יצאה לדרך רפורמה חדשה בתחום הפנסיה: פורסמו שמותיהן של שתי קרנות הפנסיה שתשמשנה בשנתיים הקרובות כ"קרנות ברירת מחדל". משרד האוצר בחר בקרנות של מיטב דש והלמן אלדור, בי, לאחר שהללו הציעו דמי ניהול נמוכים במיוחד.

הלמן אלדור מציעה (כבר מהיום) לכל המצטרפים החדשים דמי ניהול של 0.001% על הצבירה ו-1.49% מהפרשה החודשית. מיטב דש תתחיל לקלוט החל מנובמבר את המצטרפים החדשים בדמי ניהול של 0.1% על הצבירה ו-1.31% מהפרשות.

הרפורמה נועדה לסייע בעיקר לבעי-לי השכר הנמוך ולעובדים שאינם מאוגדים לשלם פחות על ניהול החיסכון הפנסיוני שלהם. בעוד שעובדים בעלי שכר ממוצע ומעלה, יכלו גם לפני כן להשיג דמי ניהול של 0.1% על הצבירה, לבעלי השכר הנמוך לא היה כושר מיקוח ופעמים רבות הם שילמו את דמי הניהול המוקסימליים.

במשרד האוצר מקווים שיצירתה של א"י טוניסיה וזהו שניתן להצטרף אליה ללא כל מיקוח תמשוך את כל המחזירים בשוק ניהול הפנסיה כלפי מטה.

על אף שהתשואה על ההשקעות והאיוון האקטוארי עשויים להיות משמעותיים לא פחות מהשפעתם של דמי הניהול, משרד האוצר בחר בקרנות לפי פרמטר אחד בלבד - דמי ניהול. הסיבה לכך פשוטה: את התשואות על ההשקעה ואת האיוון האקטוארי לא ניתן לחזות מראש.

יחד עם זאת, צריך לקחת בחשבון שעובדי צווארון כחול שעבודתם כרוכה לרוב בסיון גבוה יותר משתכרים בממוצע פחות מעובדי צווארון לבן. בשל כך, כושר המיקוח שלהם נמוך וניתן לצפות שהם יהיו אחוז גבוה יותר מבין העמיתים החדשים בקרנות ברירת המחדל. מכיוון שהקרנות פועלות על בסיס של ערבות הדדית, העמיתים בקרנות שבהן יש יותר עובדי כפיים, צפויים לשאת בתשלום של יותר תביעות - מה שיפגע בצבירה שלהם. מאידך, הסיכון ההדדי בקרנות האחרות עשוי לפחות ויבסוף של דבר ייתכן שדמי הניהול הכוללים בקרנות המחדל יעלו לחוסכים ביוקר.

הכותב הוא מתכנן פיננסי המשלב ייעוץ משכנתא, פנסיה, חיסכון וכישרות

מבקים

* מסתמן הסכם בין עד עובדי רשות שדות התעופה למשרד האוצר, אשר יאפשר את משיכת יתרות הנבייה של הרשות חזרה לקופת האוצר. בחוק הסדרים נקבע כי העניב רה תתבע בשתי פעימות. הפעימה הראשונה בשנת 2017 בסכום של 1.190 מיליארד שקלים, והפעמה השנייה ב-2018 בסכום זהה.

* משרד האוצר דורש ממשרד החינוך לבצע התייעלות מסיבית בתקציבו, בהיקפים של מאות מיליארדי שקלים ולמעלה מכך. באוצר טוענים כי היעילות התקציבית של משרד החינוך בישראל היא מהנמוכות במדינות ה-OECD, ומעוניינים בפיתוח אלפי מורים בכדי למתן את גידול התקציב של המשרד.

* הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון, ד"ר רות סלינגר, הודיעה כי תאפשר לראשונה גם לפנסיונרים לנייד את כספי הפנסיה שלהם בין כל מוצרי הפנסיה. עד כה לא התאפשר מעבר כספים שכזה לאחר תחילת קבלת הקצבה. באוצר מסבירים כי מטרת המהלך היא להעניק כוח מיקוח לפנסיונרים.

* במסגרת הדיונים על התוכנית הכלכלית לשנים 2017-2018 הגיעו יו"ר ההסתדרות אבי ניסנקורן ושר האוצר משה כחלון להבנות שעל פיהן יידחו חלק מהפעילות בהסכם המי-סגרת האחרון. במקביל, עובדי המגזר הציבורי יקבלו תוספת של 0.25%, כך שהסכם השכר יעמוד על תוספת של 7.75%.